

JAK POSTĘPOWAĆ Z NIETOPERZAMI?

PORADNIK
DLA STRAŻY GMINNYCH I MIEJSKICH

MARTA KEPEL
ANDRZEJ KEPEL

JAK POSTĘPOWAĆ Z NIETOPERZAMI?

Poradnik dla straży gminnych i miejskich

Marta Kepel, Andrzej Kepel

Wydanie I, Poznań 2024

Nakład: 15 000

© Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”
ul. Stolarska 7/3, 60-788 Poznań, Polska

Projekt okładki: Marta Kepel

Zdjęcia na okładce: Marta Kepel (bloki), Michał Michlewicz (karlik)

Kopiowanie, powielanie lub publikowanie dowolną techniką całości lub części tej publikacji wymaga uzyskania pisemnej zgody właściciela praw autorskich.

Druk: MJP Drukarnia Poterscy Sp. j.

Wydrukowano na papierze w 100% z makulatury

ISBN 978-83-954508-2-2

Broszurę wydano w ramach projektu „GACEK – kompleksowy program podnoszenia świadomości społecznej na temat ekosystemów stanowiących siedliska nietoperzy”, dofinansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014–2021 oraz z Budżetu Państwa.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Norway
grants

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
I. Najważniejsze informacje o nietoperzach	4
I.1. Regulacje prawne dotyczące nietoperzy.....	4
I.2. Zagrożenia ze strony nietoperzy.....	6
I.3. Nietoperze w Polsce.....	9
II. Podstawowe zasady pomagania	11
II.1. Jakie informacje zebrać od zgłaszającego?.....	11
II.2. Ogólny schemat działania.....	12
II.3. Jak zabezpieczyć nietoperza?.....	14
II.4. Czy i jak napoić?.....	18
II.5. Zasady dotyczące uwalniania.....	19
II.6. Czego nigdy nie robić?.....	21
III. Najczęstsze rodzaje interwencji	22
III.1. Pojedyncze osobniki.....	22
<i>III.1.a. Leżący na ziemi, wiszący nisko nad ziemią lub po kontakcie z drapieżnikiem</i>	22
<i>III.1.b. Wiszący na zewnątrz, wysoko</i>	24
<i>III.1.c. Wleciał do budynku</i>	28
<i>III.1.d. Utknął w pułapce</i>	34
<i>III.1.e. Samotny osesek</i>	36
III.2. Zgrupowania nietoperzy.....	38
<i>III.2.a. Letnia kolonia lub zimowisko w budynku</i>	38
<i>III.2.b. Znalezione podczas remontu lub wycinki drzewa</i>	40
<i>III.2.c. Sierpniowy „nalot”</i>	42
IV. Gdzie szukać pomocy i informacji?	47

Wstęp

Czy zdarzyło się Państwu odebrać zgłoszenie dotyczące nietoperzy? Czy mieliście wówczas pewność, jakie działania należy podjąć, aby rozwiązać problem, a jednocześnie pozostać w zgodzie z prawem i nie zaszkodzić zwierzęciu?

Nietoperze to bardzo specyficzna i słabo znana grupa zwierząt – mało kto wie, jak z nimi postępować, zwłaszcza w wypadku niespodziewanego spotkania. Ten poradnik ma pomóc w podjęciu właściwych i skutecznych działań. Jest kierowany przede wszystkim do funkcjonariuszy straży gminnych i miejskich, ale może się przydać także przedstawicielom innych podmiotów, do których zgłaszają się mieszkańcy ze sprawami związanymi z latającymi ssakami.

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” zajmuje się badaniem i ochroną nietoperzy od 1993 r. Aktualnie pomagamy w ponad tysiącu spraw dotyczących tych zwierząt rocznie. W niniejszej broszurze dzielimy się wiedzą i zdobytym doświadczeniem.

W razie wątpliwości czy trudności zapraszamy do kontaktu ze specjalistą od nietoperzy na naszej całodobowej linii pomocowej: **604 83 65 83**. Wyjaśnimy i pomożemy!

UWAGA – ilekroć w poradniku jest mowa o przekazaniu nietoperza do **ORZ (ośrodka rehabilitacji zwierząt), mamy na myśli nie tylko zarejestrowane ośrodki, lecz także organizacje albo indywidualnych specjalistów pomagających nietoperzom na podstawie odpowiednich zezwoleń, a także lecznice, kliniki i lekarzy weterynarii z doświadczeniem w pomaganiu tym ssakom (patrz rozdział IV).**

I. Najważniejsze informacje o nietoperzach

Aby skutecznie i zgodnie z prawem rozwiązywać sprawy dotyczące nietoperzy konieczna jest podstawowa wiedza o tym, czy nietoperze stwarzają jakieś zagrożenia, co im zagraża, gdzie standardowo przebywają i jakie dotyczą ich przepisy oraz procedury.

1.1. Regulacje prawne dotyczące nietoperzy

Wszystkie występujące w Polsce nietoperze objęte są ochroną gatunkową – w większości ścisłą¹ – aktualnie (stan na kwiecień 2024 r.) na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Oznacza to, że obowiązują wobec nich różnorodne zakazy, w szczególności:

- 1) umyślnego: niepokojenia, płoszenia, chwytania, zabijania, okaleczania, przemieszczania z miejsc regularnego przebywania w inne miejsca oraz uniemożliwiania dostępu do schronień;
- 2) wszelkiego (także nieumyślnego): niszczenia, usuwania lub uszkodzania zimowisk albo innych schronień, a także przetrzymywania i transportu.

Od tych zakazów jest kilka wyjątków. Działań prowadzonych przez straże gminne mogą dotyczyć dwa odstępstwa. Dozwolone jest:

- a) chwytanie zwierząt rannych lub osłabionych w celu

¹ Dwa bardzo rzadko występujące w Polsce gatunki – podkaszaniec zwyczajny i karlik płowy – objęte są ochroną częściową.

udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt;

- b) chwytanie na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania.

Oznacza to, że aby móc w pełni legalnie odławiać zabłąkane nietoperze, należy wystąpić do regionalnego dyrektora ochrony środowiska o upoważnienie (np. dla straży). Ważna jest też umiejętność oceny, czy zwierzę jest rzeczywiście zabłąkane, czy może przebywa w typowej dla gatunku kryjówe. Odstępstwo od zakazu nie obejmuje np. odłowienia borowców ze stropodachu, wywiezienia mroczka późnego (gatunku miejskiego) do lasu czy mroczaka lub borowca do bunkra (gdzie nigdy nie występują). Konieczne jest więc rozpoznanie gatunku oraz wiedza, które z nich gdzie przebywają regularnie w określonych porach roku. Często pomocne może być konsultowanie działań ze specjalistą, zwłaszcza w sytuacjach niejednoznacznych.

Nietoperzy dotyczy także zakaz fotografowania, filmowania lub obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie. Odnosi się on przede wszystkim do osobników w ich schronieniach. W wypadku zwierząt, które np. zostały schwytane przez kota lub wpadły do jakiejś pułapki należy uznać, że ich fotografowanie w celu konsultacji ze specjalistą nie powoduje dodatkowego niepokojenia (ponad stres wynikający z sytuacji, w której się znalazły), a może przyczynić się do uratowania ich życia.

Łamanie zakazów stanowi wykroczenie na podstawie art. 131 pkt 14 ustawy o ochronie przyrody, a zabijanie, znęcanie się czy niszczenie siedlisk często może być także uznane za przestępstwo na podstawie art. 35 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt oraz art. 181 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.

1.2. Zagrożenia ze strony nietoperzy

Europejskie nietoperze nie powodują istotnego zagrożenia dla ludzi lub zwierząt domowych! Żyjące na naszym kontynencie nietoperze **nigdy nie atakują** ludzi ani innych zwierząt kręgowych – **nie wplątują się we włosy** ani **nie gryzą innych ssaków w locie**. Mogą próbować uszczypnąć zębami, jeśli chwycimy je gołą dłonią i będziemy trzymać, mimo że starają się uciec. Podobnie sikory czy wróble, które również licznie bytują na terenach zabudowanych, nie rzucają się na ludzi i nie dziobią przechodniów, lecz będą się bronić schwytane.

Nietoperze **nie mają Covid-19**. U żadnego gatunku nietoperzy na wolności nie stwierdzono jak dotąd wirusa SARS-COV2 odpowiedzialnego za tę chorobę. Analizy nie potwierdziły bezpośredniego pochodzenia tej choroby od nietoperzy. Badania prowadzone w Polsce i innych krajach europejskich dowodzą, że nasze nietoperze nie zarażają się tym wirusem (nawet przy kontaktach z chorymi ludźmi).

Nietoperze nie „roznoszą” wścieklizny

- W Europie u nietoperzy nie występuje klasyczna wścieklizna, którą stwierdza się u lisów, psów i licznych

innych ssaków – to się zdarza tylko u nietoperzy żyjących w Amerykach!

- U niektórych gatunków nietoperzy na naszym kontynencie występują wirusy różnych gatunków wścieklizny nietoperzowej, które słabo przenoszą się na ssaki niebędące nietoperzami. Z ostatniego półwiecza znanych jest zaledwie kilkanaście takich przypadków z całej Europy (w tym żaden potwierdzony z Polski).
- Aby w ogóle było jakiegokolwiek ryzyko zarażenia, musi dojść do pogryzienia przez chore zwierzę lub pogryzienia chorego zwierzęcia (np. przez kota), a następnie trzeba to zignorować i nie poddać się profilaktycznemu szczepieniu.
- Nietoperze chore na którąś z europejskich wścieklizn nietoperzowych nie przejawiają agresji typowej dla ssaków chorych na klasyczną wściekliznę i nigdy same nie atakują ludzi ani innych zwierząt. Podstawowym objawem są u nich problemy z poruszaniem się. Znajduje się je np. leżące na ziemi lub wiszące na zewnątrz, nisko (kilkadziesiąt cm) nad podłożem. Jeśli zwierzę, którego dotyczą obawy, lata, to najprawdopodobniej jest zdrowe.
- Zdecydowana większość nietoperzy leżących na ziemi lub nisko wiszących to nie są osobniki chore na wściekliznę, lecz ranne (np. na skutek schwytania przez kota, zderzenia z samochodem, przytrzaśnięcia oknem) lub osłabione. Poniżej 1% nietoperzy znajdujących w Polsce na ziemi to osobniki z wścieklizną nietoperzową (dane własne z lat 2022–2023).

- Spośród 28 gatunków nietoperzy, które można spotkać w Polsce, wścieklizna nietoperzowa stwierdzana jest niemal wyłącznie (ok. 99% przypadków) u jednego – mroczka późnego.

Środki ostrożności:

- a) Choć ryzyko jest bardzo małe, nie wolno go ignorować. Ponieważ najczęściej chore na wściekliznę nietoperze są znajdowane w dzień na ziemi lub wiszące nisko nad nią – w wypadku takich zgłoszeń zawsze należy postarać się przejąć nietoperza i przekazać specjalistom.
- b) Aby nie narażać się na kontakt z europejską wścieklizną nietoperzową, nie należy chwycić nietoperzy gołymi rękami. Dotyczy to wszystkich dzikich ssaków!
- c) Jeśli człowiek został ugryziony przez nietoperza, należy, jeśli to możliwe, zabezpieczyć zwierzę (patrz pkt II.3), a także umyć mydłem i zdezynfekować miejsce ugryzienia. Następnie nietoperz powinien trafić do specjalistów na obserwację. W razie stwierdzenia choroby, Sanepid skontaktuje się ze wszystkimi osobami, o których wiadomo, że miały kontakt z chorym zwierzęciem, i zaleci kontakt z lekarzem – specjalistą od chorób zakaźnych.

Jeśli nietoperza, który kogoś ugryzł, nie udało się schwytać i jednocześnie nie da się ustalić, z jakiego był gatunku, albo jest prawdopodobne, iż był to mroczek późny, osoba ugryziona powinna zgłosić się do lekarza, który na podstawie wywiadu podejmuje decyzję o ewentualnym szczepieniu przeciw wściekliźnie. Szczepionki przeciwko wściekliźnie

klasycznej są skuteczne także w odniesieniu do wirusów europejskiej wścieklizny nietoperzowej (do tej pory w 100%).

1.3. Nietoperze w Polsce

W naszym kraju można spotkać co najmniej 28 gatunków nietoperzy – każdy ma nieco inne zwyczaje, wymagania siedliskowe i mogą go dotyczyć częściowo odmienne rodzaje zgłaszanych problemów. Wielkość dorosłych osobników waha się od ok. 4 do ponad 30 g (czyli od rozmiarów chrabąszcza do wróbla). Wszystkie żywią się wyłącznie aktywnymi nocą owadami lub innymi bezkręgowcami (np. pająkami). Występują naturalnie od Bałtyku po Tatry, nie tylko w lasach i wsiach, ale także w centrach dużych miast. Dni (a zimą – całe doby) spędzają w kryjówkach – grupami lub pojedynczo (w zależności od pory roku, płci i gatunku). Są to zwykle miejsca trudnodostępne i najczęściej (choć nie zawsze) ciemne. Rodzą tylko raz w roku – pod koniec wiosny lub wczesnym latem, zwykle po jednym, niekiedy po dwa młode. Potomstwo pozostaje zależne od matek przez ponad miesiąc. W chłodnym okresie roku – mniej więcej od września do maja – w przyrodzie występują wyłącznie samodzielne, dorosłe osobniki. Od drugiej połowy września do początków kwietnia (niektóre gatunki krócej), z powodu niewielkiej liczby latających owadów, nietoperze większość czasu spędzają w hibernacji. Niektóre na zimę odlatują do cieplejszych krajów, a inne przylatują do Polski. Podczas wiosennych i jesiennych migracji między miejscami rozrodu i zimowania mogą pokonywać nawet 2–3 tysiące kilometrów!

Miejsca, które najczęściej kojarzymy (słusznie) jako potencjalne kryjówki nietoperzy, to jaskinie lub inne podziemia (głównie zimą) oraz drzewa (przez cały rok). W wypadku drzew nie dotyczy to tylko lasów. Mogą to być także drzewa przydrożne lub rosnące w parku w centrum miasta. Nietoperze zajmują w nich dziuple, pęknięcia albo przestrzenie za korą. Wszystkie gatunki wykorzystują jako schronienia także różnego rodzaju budowle, w tym intensywnie użytkowane przez człowieka. Niektóre gatunki można w nich spotkać przez cały rok, inne raczej sezonowo. Mogą to być: domy mieszkalne jedno- i wielorodzinne, budynki użyteczności publicznej, mosty, obiekty militarne, wodociągowe itd. Przestrzenie zajmowane przez nietoperze to głównie: strychy, poddasza, warstwy dachu, szczeliny w elewacji, w tym np. przestrzenie pod parapetami czy okładzinami, pęknięcia i ubytki przy rynnach, a w sezonie chłodnym także wszelkie nieogrzewane podziemia. Obecność nietoperzy na terenach zabudowanych i w budynkach jest więc tak samo naturalna, jak obecność gołębi, wróbli czy sikor. Nie należy ich tam automatycznie traktować jako zwierząt zabłąkanych i odławiać w schronieniach celem przemieszczenia. Jednocześnie zdarza się, że zarówno pojedyncze osobniki, jak i całe grupy rzeczywiście omyłkowo dostaną się do pomieszczeń mieszkalnych, użytkowych lub innych nieodpowiednich przestrzeni (np. do kanałów wentylacyjnych) i wymagają pomocy, by się z nich wydostać. Wszystko zależy od okoliczności.

II. Podstawowe zasady pomagania

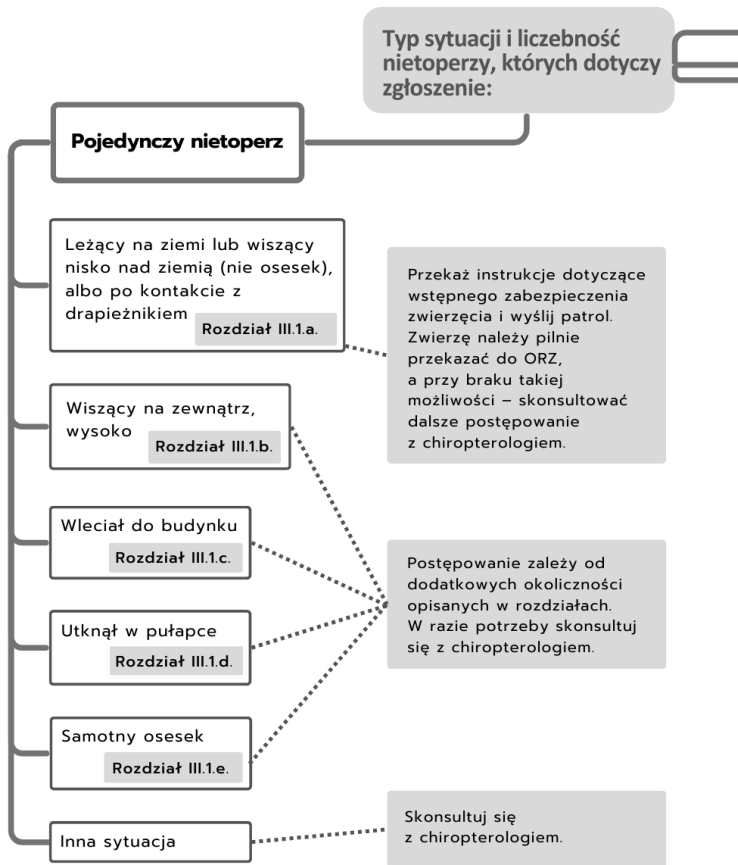
II.1. Jakie informacje zebrać od zgłaszającego?

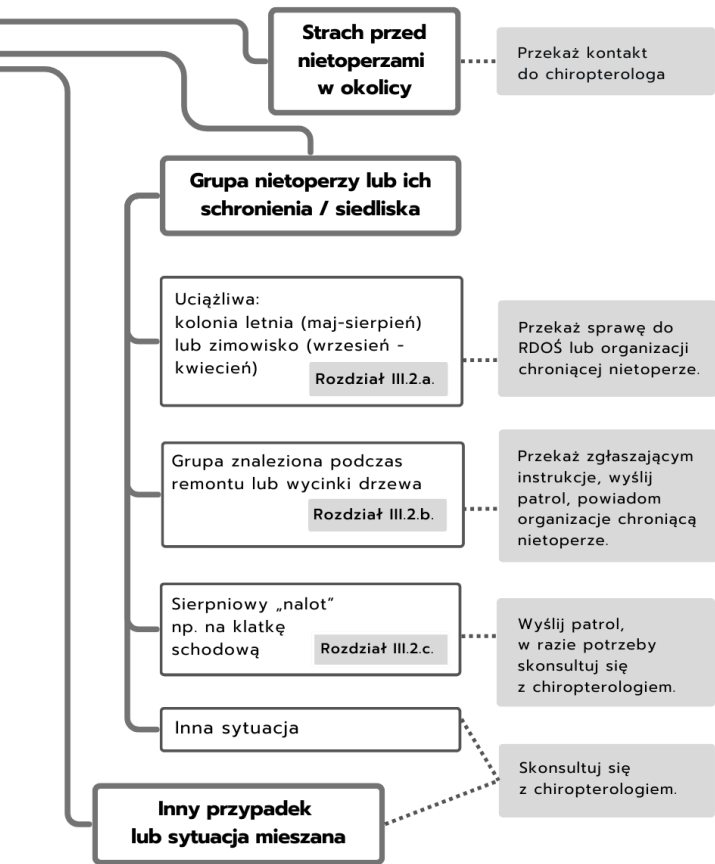
Podstawą skutecznego działania jest poprawna ocena, czy sprawa dotyczy zwierząt w ich siedlisku, czy zabłąkanych, w pułapce, rannych lub osłabionych. Gdy do straży gminnej lub centrum zarządzania kryzysowego ktoś zgłasza problem z nietoperzami, należy w pierwszej kolejności zebrać podstawowe informacje, pozwalające na wybór odpowiedniej ścieżki postępowania, a dopiero potem udzielać porad lub wysyłać patrol. Pomocna może być poniższa lista pytań.

- a) Jakiego rodzaju problem lub zagrożenie wystąpiło?
- b) Ilu nietoperzy dotyczy sprawa?
- c) Kiedy dokładnie pojawił się problem? Jak długo trwa?
- d) Co się aktualnie dzieje z nietoperzem? Gdzie przebywa, jak wysoko wisi? A może jest już zabezpieczony?
- e) W wypadku osobnika na elewacji budynku – czy w sąsiedztwie jest lampa świecąca po zmroku?
- f) Czy nietoperz był dotykany gołymi rękami? Czy kogoś ugryzł? Jeśli tak – zebrać dane osobowe i kontaktowe.
- g) Czy nietoperz ma widoczne obrażenia?
- h) Czy jest ryzyko, że nietoperz miał kontakt z kotem?
- i) Czy zgłaszający może sam podjąć działania (np. wypuścić nietoperza albo zabezpieczyć do przyjazdu patrolu)?

Jeśli jest taka możliwość techniczna po stronie przyjmującego zgłoszenie, warto poprosić o wykonanie i przesłanie zdjęcia zwierzęcia i okoliczności (np. MMS-em lub przez WhatsApp). To bywa pomocne w ocenie sytuacji, a także pomaga w razie konsultacji ze specjalistą.

II.2. Ogólny schemat działania

11.3. Jak zabezpieczyć nietoperza?

Zabezpieczenie znalezionego w nietypowym miejscu nietoperza w wielu sytuacjach powinno być pierwszą czynnością (ewentualnie drugą – po wykonaniu zdjęcia zwierzęciu). Zwykle może być zastosowane już przez znalazcę (do czasu przyjazdu patrolu) – po odpowiednim telefonicznym poinstruowaniu. Jest kilka metod sprawnego, skutecznego i bezpiecznego zabezpieczenia nietoperza. Ich wybór zależy od okoliczności i dostępnych rozwiązań.

Warto wiedzieć, że nietoperze znajdowane w dzień najczęściej są nieruchome lub ospałe. Wynika to z tego, że nietoperz w spoczynku zwykle obniża temperaturę ciała do temperatury otoczenia. Zaskoczony nie jest w stanie uciec, ani poruszać się w sposób efektywny. Nie może też latać. Aby się przemieścić, musi najpierw rozgrzać ciało, co zajmuje zwykle kilka, kilkanaście, a w niektórych wypadkach nawet kilkadziesiąt minut. Im jest cieplej, tym szybciej nietoperz „budzi się” do aktywności. Dodatkowo może znacznie przyspieszyć ogrzewanie się wprawiając w drżenie całe ciało. Nie należy więc zakładać, że jeśli znaleziony nietoperz jest nieruchomy i porusza się bardzo powoli, to jest w złej kondycji i nie stanie się nagle żwawy. Rozgrzany nietoperz, nawet z poważnymi obrażeniami i złamaniami, potrafi być bardzo energiczny i ruchliwy. Jeśli na skutek obrażeń nie może latać, będzie próbował przemieszczać się na piechotę. Może się wczołgać pod lub za oponę zaparkowanego auta, wejść w gęste zarośla albo w jakąś wąską szczelinę – np. pomiędzy deski czy kamienie. Wówczas stanie się trudny lub niemożliwy do znalezienia.

Metoda 1. Jeśli nietoperz leży na w miarę gładkiej powierzchni albo wisi na ścianie w odsłoniętym, łatwo dostępnym miejscu, można go nakryć dowolnym pojemnikiem. W zależności od sytuacji, może to być wiadro, miska czy pudełko, np. wzięte z pobliskiego sklepu lub apteki. W ostateczności może być nawet papierowy kubek po kawie itp. Następnie należy wsunąć pomiędzy nietoperza (przykrytego pojemnikiem) a podłoże, na którym się znajduje, coś płaskiego i dostatecznie sztywnego – np. tekturę, okładkę czasopisma, szufelkę. Przedmiot ten należy wsuwać zawsze od strony głowy nietoperza (czyli, jeśli wisi, od dołu), aby go odhaczyć od podłoża. Następnie przyciskając tę podkładkę do pojemnika przewracamy go otworem do góry i zamykamy. Jeśli pojemnik jest stosunkowo wąski i ma całkowicie gładkie, wysokie ścianki (np. plastikowe wiaderko, słoje), zamknięcie nie jest bezwzględnie konieczne. W każdej innej sytuacji (np. karton po butach) jest! Jeśli jest to np. kubek lub pudełko bez zamknięcia, można przesłonić otwór płaskim przedmiotem, na tyle ciężkim, by nietoperz go nie podniósł – np. książką. Ważne, żeby pojemnik nie miał żadnych szpar, szczelin ani dziur, przez które da się wsunąć do środka najmniejszy palec. Jeśli palec będzie się mieścił, to nietoperz może być w stanie wydostać się z takiego pojemnika. W wypadku kartonów warto przykrywkę czy inne zamknięcie zabezpieczyć przed otwarciem przez nietoperza, np. taśmą klejącą albo gumką recepturką. W niektórych okolicznościach można poprzestać na etapie pierwszym – przykryć nietoperza pojemnikiem, położyć na jego denku coś na tyle ciężkiego, by nietoperz nie mógł go unieść i poczekać na przyjazd patrolu.

Metoda 2. Jeśli nietoperz leży lub wisi na czymś o tak nierównej powierzchni, że trudno zastosować metodę pierwszą, można przyłożyć otwór pojemnika do nietoperza i następnie czymś (np. patykiem) delikatnie nakłonić go do wejścia do środka. W wypadku gdy nietoperz jest bardzo niemrawy, należy go po prostu ostrożnie przesunąć do pojemnika. Czasami udaje się zwierzę nagarnąć samym pojemnikiem. Przy tej metodzie można zastosować także np. papierową lub płócienną torbę na zakupy.

Metoda 3. Jeśli nietoperz znajduje się np. za rurą, wisi w fałdach zastony czy innym miejscu utrudniającym operowanie całym pojemnikiem, można schwytać nietoperza ręką – ale koniecznie w rękawicy ochronnej (np. ogrodniczej lub robotniczej) lub przez jakąś grubszą tkaninę (np. ręcznik). Chwytny go palcami jednej dłoni w środku tułowia, przytrzymując delikatnie złożone skrzydła przy bokach jego ciała. Jeśli jest zaczepiony o coś pazurkami, nie ciągniemy, tylko przesuwamy nietoperza w kierunku jego ogona i ewentualnie pomagając sobie drugą ręką, odhaczamy jego stopy. Tak schwytanego wkładamy do pojemnika i zamykamy. Tę metodę można w zasadzie stosować zawsze, gdy dysponujemy odpowiednimi rękawiczkami i wprawą – jest najszybsza.

Metoda 4. Jeśli nietoperz jest schowany w jakiejś szczelinie (np. za szafą, pod kanapą lub lodówką) i nie można się do niego dostać odsuwając lub podnosząc mebel, przyda się jakiś długi prosty patyk węższy od szczeliny. Wsuwamy go za nietoperza (gdy wisi w szczelinie pionowej – robimy to od spodu) i powoli, delikatnie przesuwamy na zewnątrz.

Nie popychamy nietoperza w głąb szczeliny. Jeśli nietoperz jest np. na podłodze – można obok niego wsunąć arkusz papieru, nakłonić go patykiem, by na niego wszedł, a następnie powoli go wyciągnąć wraz ze zwierzęciem. Wyciągniętego ze szczeliny nietoperza zabezpieczamy w pojemniku jednym z poprzednio opisanych sposobów.

Zastosowanie powyższych metod pozwoli na schwytanie 99% nietoperzy. W mniej typowych wypadkach rekomendujemy kontakt ze specjalistą, który zapewne podpowie inny sposób, dostosowany do okoliczności.

Jeśli nietoperz został zabezpieczony przez zgłaszającego i wymaga przejścia przez patrol, należy poprosić, aby zgłaszający (lub inna osoba) pozostał na miejscu i miał pod nadzorem pojemnik ze zwierzęciem do czasu przyjazdu strażników. Jeśli nietoperz jest w dobrze zamkniętym kartoniku, znalazca może go zabrać ze sobą i wskazać adres przekazania. W ostateczności można także uzgodnić ze zgłaszającym, gdzie może pozostawić pojemnik z nietoperzem. Lepiej, by to nie było bezpośrednio na ziemi ani w miejscu, gdzie chodzi wielu ludzi.

Jeśli zgłaszający absolutnie nie ma możliwości zabezpieczyć zwierzęcia, to niech go nie niepokoi (aby nie zachęcać do ucieczki) – niczym go nie dotyka, odsunie się i z odległości obserwuje zwierzę do czasu przyjazdu patrolu.

A co, jeśli nietoperz nie został zabezpieczony, a zgłaszający ani żadna inna osoba na miejscu nie ma możliwości zaczekać do przyjazdu patrolu? Jeśli zwierzę od czasu zauważenia go przez kolejnych kilkanaście–kilkadziesiąt minut nadal nie

rusza się i nie jest niepokojone, prawdopodobieństwo, że gdzieś się przemieści, maleje. Jeśli nie ma innej możliwości i zgłaszający z jakichś względów muszą go tak pozostawić, jeśli to możliwe, niech zostawią przy nim chociaż kartkę z informacją w rodzaju: „Proszę nie dotykać – Straż Miejska jest zawiadomiona i już jedzie”. Jest to ważne zwłaszcza w miejscu uczęszczanym przez ludzi. Taka kartka pomoże też strażnikom znaleźć nietoperza.

Po przyjeździe patrolu na miejsce należy zabezpieczyć zwierzę w sposób uniemożliwiający jego ucieczkę (ewentualnie sprawdzić, czy dotychczasowe zabezpieczenie jest właściwe, a następnie zebrać wywiad –uzupełnić lub uaktualnić brakujące informacje, wymienione w pkt II.1). Dalsze postępowanie będzie zależało od okoliczności sprawy (patrz pkt II.2).

Rekomendujemy, aby udając się po nietoperza strażnicy mieli ze sobą szczelnie zamykany kartonik, tekturkę większą od jego otworu i rękawice.

II.4. Czy i jak napoić?

Zasadniczo strażnicy gminni interweniujący w sprawie nietoperzy nie podejmują działań związanych z pojeniem czy karmieniem nietoperzy. Te czynności, jeśli są niezbędne, powinny być wykonywane przez specjalistów przejmujących zwierzęta od straży. Jednak od tej zasady mogą być konieczne wyjątki dotyczące napojenia. Odwodnienie bywa podstawowym zagrożeniem dla nietoperza, a dla jego uratowania mogą mieć znaczenie jeśli nie minuty to na pewno godziny. Czasami więc podanie nietoperzowi wody

może być nawet zalecone znalazcy – jeśli przyjazd patrolu może się opóźnić.

Pilnego napojenia zwykle wymagają nietoperze, które przez długi czas (więcej niż 2–3 dni) przebywały w pułapce, z której nie mogły się wydostać. Dotyczy to np. osobników znajdujących w mieszkaniu po dłuższym wyjeździe, uwięzionych w spuście rynny czy w jakimś pojemniku o śliskich ścianach. Odwodniony nietoperz zwykle porusza się bardzo ospale – czasami wręcz jest półprzytomny, zwiotczały. Nie podajemy tu opisu właściwej diagnozy odwodnienia, wykonywanej przez specjalistów.

Jeśli zachodzi podejrzenie silnego odwodnienia, nietoperza poimy zaraz po jego zabezpieczeniu. Podanie mu do kartonu pojemnika z wodą zwykle nie będzie skuteczne. Najlepiej poić go małą strzykawką (ew. zakraplaczem do oczu), ale przy ich braku wystarczy róg nasączonej wodą chusteczki albo listka papieru toaletowego. Pierwszą, zwisającą ze strzykawki albo papieru kroplę podajemy na wargi z boku pyszczka, aby nietoperz z zaskoczenia nie wciągnął jej nosem. Spragnione zwierzę, czując wodę, zwykle zaraz się odwraca i zaczyna ją łapczywie spijać. Można ją podawać do momentu aż przestanie pić. W razie kłopotów lub wątpliwości należy skonsultować działanie ze specjalistą.

II.5. Zasady dotyczące uwalniania

W sezonie aktywności nietoperzy (zwykle od kwietnia do września), jeśli okoliczności sprawy wskazują, że mamy do czynienia ze zdrowym zwierzęciem, które może być przywrócone do środowiska, wypuszczenie powinno odbyć

się w miarę możliwości tego samego dnia, blisko miejsca znalezienia. Dokonujemy go:

- o zmroku (nie później niż ok. 30 minut po zachodzie słońca), chyba że nietoperz został schwytany w nocy i wypuszczamy go natychmiast;
- poza budynkiem;
- w miejscu oddalonym od źródeł światła (np. nie bezpośrednio pod latarnią);
- w oddaleniu od intensywnie użytkowanych dróg i wolno wychodzących kotów.

Pojemnik, w którym znajduje się nietoperz (lub nietoperze), należy umieścić na podwyższeniu co najmniej metr nad ziemią (np. na murku, dachu samochodu). Po otwarciu należy go położyć na boku, aby ścianka stała się podłogą i nietoperz mógł łatwo z niego wyjść. Następnie należy poczekać, aż odleci. Jeśli zwierzę podejmie próbę lotu, gdy tylko pojawi się taka sposobność, często nie będzie jeszcze wystarczająco rozgrzane i po maksymalnie kilku metrach wyląduje na ziemi. Należy je wówczas znów włożyć do pojemnika i ponowić próbę po ok. 5 minutach.

Jeśli nietoperz nie odleci w ciągu pół godziny od rozpoczęcia wypuszczania, rekomendujemy konsultację ze specjalistą.

Zimą nie wypuszcza się nietoperzy na wolność (włączając w to ich zimowiska) bez konsultacji z chiropterologiem. Decyzja oraz termin i sposób rekomendowanego uwolnienia będą uzależnione od warunków pogodowych, gatunku nietoperza, a także okoliczności sprawy.

II.6. Czego nigdy nie robić?

1. Nie uwalniamy nietoperza:
 - podczas mrozu, silnego deszczu lub wichury,
 - za dnia,
 - który był dziobany przez ptaka, miał kontakt z kotem albo innym drapieżnikiem,
 - który kogoś ugryzł,
 - rannego, ewidentnie chorego lub wycieńczonego,
 - który od ponad tygodnia był uwięziony w jakiejś pułapce.
2. Nie przenosimy w celu uwolnienia do podziemnych schronień (np. bunkrów) nietoperzy:
 - bez skonsultowania tego indywidualnie ze specjalistą,
 - podczas ciepłej pory roku,
 - z gatunków, które nie zimują pod ziemią (zwłaszcza borowców wielkich).
3. Przy uwalnianiu nietoperza:
 - nie wyrzucamy go przez okno ani nie podrzucamy,
 - nie kładziemy go na ziemi,
 - nie zostawiamy go w stojącym (otworem do góry) kartonie,
 - nie wieszamy w gęstych krzewach.
4. Nietoperzowi nie podajemy m.in.:
 - owoców, wędlin, chleba...,
 - mleka lub mocno osłodzonej wody.
5. Udzielając pomocy nigdy:
 - nie odrywamy nietoperza od lepu,

- zdejmując wiszącego nie ciągniemy go w dół,
- nie wywozimy w głąb lasu nietoperzy znalezionych na terenie zabudowanym.

6. Bez konsultacji z chiropterologiem i zezwolenia RDOŚ lub GDOŚ nie ingerujemy w jakikolwiek sposób w schronienia nietoperzy (nawet jeśli stwarzają uciążliwości).

7. Nie pozostawiamy nietoperza leżącego w dzień na ziemi lub wiszącego tuż nad ziemią na obszarze zabudowanym.

W razie jakichkolwiek wątpliwości – najlepiej dzwonić lub przekazać numer do specjalisty (np. 604 83 65 83).

III. Najczęstsze rodzaje interwencji

III.1. Pojedyncze osobniki

III.1.a. Leżący na ziemi, wiszący nisko nad ziemią lub po kontakcie z drapieżnikiem

Ten punkt dotyczy następujących sytuacji:

- nietoperz leżący poza budynkiem na ziemi, trawie, jezdni, chodniku, w ogródku;
- nietoperz wiszący poza budynkiem nisko nad ziemią (mniej więcej do wysokości pasa człowieka, np. na murze, elewacji, płocie, pniu drzewa, krzewie);
- niezależnie od miejsca znalezienia nietoperza (także w budynku), jeśli wiadomo, że miał kontakt z kotem (ewentualnie innym drapieżnikiem lub był dziobany przez ptaka) albo został znaleziony na podłodze budynku,

w którym przebywa kot wychodzący i nie można wykluczyć jego kontaktu z nietoperzem.

Uwaga – poniższe zalecenia dotyczą tylko dorosłych, lotnych osobników. Nie obejmują osesków – patrz punkt III.1.d.

W każdej sytuacji innej niż znalezienie oseska, należy założyć, że nietoperz znaleziony w dzień na ziemi lub nisko nad nią, albo jeśli miał kontakt z ptakiem czy drapieżnym ssakiem, może być ranny lub chory i wymagać pomocy weterynaryjnej. Nie jest istotne, że nie widać obrażeń.

Nietoperze zwykle prawie nie krwawią – nawet jeśli np. kończyła jest odgryziona, oderwana lub ze złamaniami otwartymi – krew nie cieknie z ran, a jedynie lekko brudzi podłoże. Błędem jest więc określanie stanu zwierzęcia na podstawie wrażeń subiektywnych niespecjalisty. Ponadto nietoperz po kontakcie z kotem, nawet jeśli jest w stanie latać i nie wydaje się być ranny, bez podania antybiotyków zwykle w ciągu 3–4 dni pada z powodu ogólnoustrojowego zakażenia. Należy również pamiętać, że osobnik znaleziony w dzień na ziemi może być (choć najczęściej nie jest) chory na wściekliznę nietoperzową.

1. Osobę zgłaszającą należy poprosić o niezwłoczne zabezpieczenie nietoperza do czasu przyjazdu patrolu, jednak bez chwytania go gołymi dłońmi (patrz pkt II.3).
2. Dalsze postępowanie z osobnikiem pochodzącym z tego rodzaju zgłoszenia (np. przetrzymanie do zmroku i uwolnienie lub przekazanie do ORZ) powinno być zawsze poprzedzone konsultacją z chiropterologiem lub lekarzem weterynarii z doświadczeniem w ratowaniu nietoperzy.

III.1.b. Wiszący na zewnątrz, wysoko

Ten punkt dotyczy sytuacji, gdy pojedynczy nietoperz wisi na zewnętrznej elewacji budynku czy pniu drzewa, w miejscu nieosłoniętym (na widoku), ale powyżej zasięgu przechodniów.

Ocena sytuacji, a co za tym idzie – adekwatne działania zależą od pory roku, pogody i obecności oświetlenia.

Sytuacja 1. Okres aktywności nietoperzy – zwierzę wisi w pobliżu lampy lub innym miejscu oświetlonym po zmroku.

Najczęściej zdarza się to w sezonach wiosennej lub późnoletniej i jesiennej migracji. Typowe miejsca, których dotyczą takie zgłoszenia, to narożnik wejścia na klatkę schodową bloku – w pobliżu lampy, przejście przez blok albo pod jezdnią, oświetlone miejsce na elewacji, skraju dachu, przy oknie – np. całodobowych recepcji czy stróżówek.

Często są to osobniki: osłabione (np. wychudzone po zimie, wycieńczone wędrówką), zagubione lub zdezorientowane (np. przez zmiany w krajobrazie lub zniknięcie znanej sobie kryjówki). Typowa sytuacja dotyczy nietoperza z gatunku unikającego światła (gacek, nocek, mopek), który przypadkowo przysiadł w miejscu, gdzie przez całą dobę jest jasno, np. w pobliżu lampy przy wejściu do budynku. Nie ma znaczenia, czy samo zwierzę jest w cieniu – przemieszczenie się w którąkolwiek stronę sprawia, że dostanie się ono w zasięg światła. Nietoperz taki czeka, aż zrobi się ciemno, co jednak nie następuje (lampa wyłącza się, gdy już świeci słońce). W wypadku braku podjęcia działania, po kilku dniach zwierzę może umrzeć z wycieńczenia.

➤ *Co poradzić zgłaszającemu?*

Jeśli wstępny wywiad ze zgłaszającym (patrz pkt II.1) potwierdzi opisane wyżej okoliczności, należy dodatkowo dowiedzieć się, czy jest możliwość, aby czasowo wyłączyć oświetlenie, a także kto może to wykonać.

Jeśli nietoperz obserwowany jest od niedawna (od jednego, maksymalnie dwóch dni) lub znajduje się zupełnie poza racjonalnie łatwym do zorganizowania zasięgiem (np. ze względu na wysokość), a jednocześnie możliwe jest czasowe wyłączenie oświetlenia – wówczas działanie powinno polegać na czasowym zgaszeniu światła. Należy to zrobić przed zmrokiem na okres do co najmniej jednej godziny po zapadnięciu ciemności (chyba że nietoperz odleci wcześniej) – koniecznie podczas pogody bez opadów, mrozu lub silnego wiatru.

Jeśli zachodzi choć jedna z następujących okoliczności:

- nietoperz wisi już ponad 2 dni lub nie wiadomo jak długo;
- nie jest możliwe wyłączenie oświetlenia;
- w nocy jest deszczowo, mroźnie lub silnie wieje;
- z powodu lokalizacji nietoperzowi zagrażają np. ludzie;

należy wysłać na miejsce patrol, by zabrał nietoperza.

➤ *Co zrobić ze schwytanym nietoperzem?*

Jeśli powodem odłowienia nie jest osłabienie nietoperza (potwierdzone lub potencjalne) czy niekorzystne warunki atmosferyczne – należy po zmroku spróbować go uwolnić w oddaleniu (wystarczy kilkadziesiąt metrów) od miejsca

oświetlonego (patrz pkt II.5). Wcześniej można spróbować go napoić (patrz pkt II.4).

We wszystkich pozostałych sytuacjach, a także jeśli próba wypuszczenia nie powiedzie się, należy pilnie przekazać nietoperza do ORZ.

Sytuacja 2. Okres zimowania albo wiosennej lub jesiennej migracji nietoperzy – wisi na elewacji budynku, w miejscu nieosłoniętym, nieoświetlonym, na znacznej wysokości.

Dotyczy to w szczególności miejsc, przy których nie ma źródeł światła lub światło pali się jedynie okresowo i w każdej chwili można je wyłączyć, np.:

- elewacja budynku (także wieżowca) w okolicach najwyższego piętra;
- narożnik zewnętrznej framugi okiennej lub na zewnętrznej stronie moskitiery;
- narożnik albo inny zakamarek balkonu (przy suficie, podłodze, za doniczką, szafką, w/za/pod innymi rzeczami znajdującymi się na balkonie);
- w zagłębieniu muru (za rynną, w pęknięciu tynku itp.).

Okresowe przebywanie za dnia wysoko nad ziemią, lecz w miejscu nieosłoniętym, zdarza się często niektórym gatunkom nietoperzy. Dotyczy to zwłaszcza mroczaka posrebrzanego, który nie zimuje w podziemiach. Balkony oraz szpary i szczeliny w elewacji to typowe miejsca, w których gatunek ten spędza chłodną część roku. Przebywanie w zupełnie nieosłoniętych miejscach związane jest najprawdopodobniej z trudnościami w znalezieniu

kryjówki. Tak usytuowany nietoperz może, ale nie musi, być narażony na zainteresowanie nie tylko ludzi, lecz także ptaków takich jak: mewy, wrony, sroki, sójki czy sikory. Przegonienie go nie rozwiązuje problemu, gdyż może się przemieścić w inne, podobne miejsce lub np. wlecieć komuś do mieszkania. Idealnym rozwiązaniem byłoby dostarczenie mu chociażby prowizorycznej kryjówki.

➤ *Co poradzić zgłaszającemu?*

Jeśli zwierzę przebywa w miejscu osłoniętym, nie powinno być zabierane. Jeśli istnieje potrzeba zabrania z balkonu przedmiotu, za którym nietoperz ma kryjówkę, można go zastąpić innym. Jeżeli zgłaszający boją się nietoperza lub o niego, należy przekazać im kontakt do eksperta, aby mogli z nim porozmawiać o swoich obawach.

➤ *Co zrobić ze schwytanym nietoperzem?*

W wyjątkowej sytuacji, jeśli zgłaszający reagują agresywnie i nie zgadzają się na pozostanie nietoperza w miejscu znalezienia, należy zwierzę schwytać i przekazać do ORZ lub skonsultować ze specjalistą dalsze postępowanie. Zabranie zwierzęcia w takim wypadku należy traktować jako mniejsze zło.

Jeśli sprawa dotyczy grupy nietoperzy lub z innych względów nie do końca odpowiada powyższemu opisowi, należy ją skonsultować z chiropterologiem.

Uwaga – nietoperz znajdujący się na balkonie, ale przebywający w stojącym pojemniku o gładkich ścianach, jest uwięziony w pułapce i wymaga uwolnienia – patrz pkt III.1.d.

Sytuacja 3. Wczesne lato (czerwiec, lipiec) podczas upałów.

Jeśli nietoperz lub nietoperze wiszą podczas intensywnych upałów w dzień w nieosłoniętym miejscu na elewacji zewnętrznej budynku, może to oznaczać, że kryjówka, w której jest kolonia rozrodcza, nagrzała się do zbyt wysokich temperatur. Zwierzęta wychodzą, aby ratować się przed śmiercią z przegrzania.

➤ *Jakie działania podjąć?*

Sytuacja wymaga interwencji polegającej na zabezpieczeniu kryjówki przed nadmiernym nagrzewaniem. Zwykle (choć nie wyłącznie) dotyczy to miejsc, gdzie nietoperze mieszkają pod gołą blachą np. pokrycia dachowego. Sposób rozwiązania problemu zależy od uwarunkowań i możliwości na miejscu (wysokości budynku, dostępności kryjówki, rodzaju pokrycia dachu, dostępności rozwiązań technicznych).

Należy niezwłocznie skontaktować się z chiropterologiem i prowadzić działania we współpracy z nim lub przekazać mu dalsze prowadzenie sprawy. Brak podjęcia działania może skutkować śmiercią dużej liczby zwierząt lub dalszymi uciążliwościami dla zgłaszającego.

III.1.c. Wleciał do budynku

Dotyczy sytuacji, gdy nietoperz został zauważony wewnątrz budynku w użytkowanych na co dzień pomieszczeniach, jak:

- mieszkania, pokoje mieszkalne;
- klatki schodowe, korytarze, przedsionki;
- biura, gabinety, sklepy, hale, magazyny.

Tego typu sytuacje zdarzają się o każdej porze roku, jednak schemat postępowania będzie nieco inny w zależności od warunków panujących na zewnątrz (lato, zima) oraz pory dnia. Obecność nietoperzy w przestrzeniach intensywnie użytkowanych przez człowieka nie jest wskazana, ale nie powoduje żadnego zagrożenia dla ludzi. Nietoperze w takich miejscach są zabłąkane, to znaczy znalazły się tam przez przypadek i wymagają uwolnienia (podobnie jak ptaki). Jeśli nie będą w stanie się wydostać, a nie zostaną uwolnione, poniosą śmierć (np. z głodu).

➤ *Co poradzić zgłaszającemu?*

Sposób postępowania będzie uzależniony od pory dnia i roku oraz tego, czy nietoperz lata, czy jest w spoczynku. Poniżej podano kilka przykładowych sytuacji. Jeśli zgłoszony przypadek odbiega od tych scenariuszy, zalecamy skontaktować się lub zgłaszającego z chiropterologiem, który udzieli wskazówek dopasowanych do okoliczności.

Sytuacja 1. Nietoperz lata po pomieszczeniu, jest noc lub wieczór (za oknem jest ciemno, ale nie ma mrozu i nie pada).

W takich wypadkach nietoperze zwykle mogą zostać uwolnione samodzielnie przez zgłaszających, jeśli są oni w stanie wykonywać instrukcje. Przyjazd patrolu zwykle nie jest konieczny.

- a. W pierwszej kolejności zazwyczaj trzeba zająć się emocjami zgłaszającego. Strach nie jest dobrym doradcą, a tego typu sytuacje zwykle powodują silny stres. Szybko przemieszczające się zwierzę, któremu

nie ma jak się przyjrzeć, pojawiające się niespodzianie, powoduje spadek poczucia bezpieczeństwa. Należy poinformować zgłaszającego, że nietoperze nie stanowią żadnego zagrożenia dla ludzi, nigdy nie atakują ani dorosłych, ani dzieci, ani zwierząt domowych. Zgłaszający ma prawo o tym nie wiedzieć. Silny dyskomfort jest naturalny i zrozumiały, ale wynika z błędnych przekonań i niecodzienności sytuacji. Nie ma żadnego realnego zagrożenia dla zgłaszającego, ani jego bliskich. Nietoperze nie wplątują się we włosy – nie ma potrzeby przykrywać niczym głowy ani zakładać czapek (ale jeśli zgłaszający ma taką potrzebę i będzie się czuł pewniej, może to zrobić dla lepszego samopoczucia).

- b. Należy poprosić, by zgłaszający wykonał następujące cztery czynności:
- zamknął lub przestonił (jeśli jest taka możliwość) przejścia do innych pomieszczeń;
 - w pomieszczeniu, w którym lata nietoperz, odstonił i możliwie szeroko otworzył okna lub drzwi prowadzące na zewnątrz;
 - wyłączył lub przynajmniej silnie zredukował światło w tym pomieszczeniu;
 - stanął przy ścianie, a nie na środku pokoju, i obserwował nietoperza, aż ten wyleci (należy uprzedzić, że to może potrwać kilkanaście, a nawet więcej minut) lub wyszedł zamykając za sobą drzwi.
- c. Trzeba stanowczo zalecić zgłaszającemu, aby niczym nie przeganiał nietoperza. Takie działanie tylko podsyci i tak zbyt duże emocje i nie pomaga żadnej ze stron.

Jeśli pali się światło lub nietoperz jest przeganiany, utrudnia mu to wydostanie się na zewnątrz. Zwierzę próbuje wówczas jak najszybciej wcisnąć się w jakąś ciasną i najlepiej ciemną szczelinę (np. pod szafę, w szparę w zabudowie, pod kanapę itp.). Z takich miejsc zwykle trudno jest go wydobyć, a czasem jest to wręcz niemożliwe.

Nietoperze zawsze unikają kontaktu z ludźmi. W niewielkim pomieszczeniu latają w taki sposób, na jaki pozwala jego kubatura, czyli dookoła (w większych) lub po przekątnej (w mniejszych pokojach). Jeśli latają po przekątnej, a człowiek stoi na środku, może mieć mylne wrażenie, że nietoperz w niego celuje. Dlatego lepiej stanąć z boku – wówczas nietoperz będzie latał tak samo, ale będzie mu łatwiej manewrować, a zgłaszający przestanie się czuć atakowany.

d. Jeśli zgłaszający zbyt się boi lub z innego powodu nie może pozostać w pomieszczeniu, po wyłączeniu światła może je opuścić. Wówczas najlepiej, aby zajrzał tam po około dziesięciu lub kilkunastu minutach i sprawdził, czy nietoperz nadal lata. Jeśli nie, powinien rozejrzeć się, czy gdzieś nie wisi (np. na zasłonie) lub leży. Trzeba zajrzeć w podstawowe miejsca, gdzie mógłby się schować: pod szafy, łóżko, za odstające od ściany obrazy, za zasłony lub firany, a także do kloszy, wazonów i innych tego typu obiektów (o ile są). Jeśli nietoperza nigdzie nie widać, ani nie słychać (skrobienia, szamotania), należy założyć, że wyleciał. Można zamknąć okna i wrócić do swoich spraw. Jeśli zgłaszający znajdzie nietoperza w spoczynku, należy zastosować opcję opisaną jako sytuacja 2.

Jeśli zgłaszający nie jest w stanie wykonać tych instrukcji, np. odmawia wejścia do pomieszczenia z nietoperzem, trzeba wystać na miejsce patrol, który skutecznie wypuści lub schwyta zwierzę (według poniższych zaleceń).

Sytuacja 2. Za oknem jest jasno, pada rześisty deszcz, jest mroźnie lub trwa zima, albo nietoperz zawisł lub wylądował.

W takich okolicznościach nietoperza należy schwytać i zabezpieczyć. W pierwszej kolejności zastosowanie może mieć punkt a z poprzedniej sytuacji (trzeba uspokoić zgłaszającego).

Jeśli nietoperz lata, należy zamknąć drzwi do innych pomieszczeń, przygotować jakiś pojemnik większy od nietoperza i poczekać, aż gdzieś przysiądzie. Warto czekać w tym samym pomieszczeniu i obserwować zwierzę, aby je zabezpieczyć zaraz po wylądowaniu, zanim się gdzieś schowa.

Jeśli nietoperza znaleziono w budynku za dnia – gdzieś wiszącego lub leżącego, zwykle działania można zaplanować i przeprowadzić bez zbytniego pośpiechu. Najczęściej nietoperze na jasną część doby zapadają w stan odrętwienia (podobny do zimowej hibernacji, choć znacznie płytszy). Pozwala im to oszczędzać energię. W stan ten zapadają również nocą, jeśli przez dłuższy czas (1–2 h) nic się nie dzieje. Kiedy w ten sposób odpoczywają, nie są w stanie szybko zareagować na nagłe zdarzenia i niebezpieczeństwa, nie mogą więc nagle uciec.

Metody chwytania i zabezpieczania zostały opisane w rozdziale II.3. Odłowionego nietoperza wypuszczamy zgodnie z zasadami omówionymi w rozdziale II.5.

W zależności od możliwości i ustaleń ze zgłaszającym, może on nietoperza uwolnić samodzielnie lub może być wskazane jego przejęcie i uwolnienie przez funkcjonariuszy straży albo przekazanie do ORZ.

➤ *Co zrobić, aby sytuacja się nie powtórzyła?*

Zwiększone prawdopodobieństwo wizyt nietoperzy w pomieszczeniach występuje w budynkach, w których jest zlokalizowana kryjówka kolonii tych zwierząt. Jeśli nietoperze dostają się do pomieszczenia przez otwarte okno, aby sytuacja się nie powtarzała należy zamontować moskitiery na tych oknach, które są często uchylane lub otwierane. Moskitiera chroni przed wlatywaniem nie tylko nietoperzy, ale przede wszystkim komarów i innych insektów.

Jeśli przed pojawianiem się nietoperza żadne okno nie było otwarte ani uchylone lub na oknach są już moskitiery, wówczas najprawdopodobniej zwierzę dostało się inną drogą. W takim wypadku warto skontaktować się ze specjalistą chiropterologiem, który na podstawie rozmowy i ewentualnie oględzin pomieszczeń doradzi adekwatne rozwiązania. W razie niepodjęcia działań jest prawdopodobne, że sytuacja będzie się powtarzać, co może się przyczynić się do śmierci zwierząt.

Sytuacja 3. Nietoperz w pomieszczeniu sporadycznie użytkowanym, np. w piwnicy lub na strychu, albo w przestrzeni, która była czasowo wyłączona z użytkowania.

To mogą (lecz nie muszą) być standardowe schronienia nietoperzy, chronione prawem. W takim wypadku usuwanie czy wypłaszanie nietoperza bez stosownego zezwolenia

byłoby nielegalne. Dlatego w takich okolicznościach przed podjęciem jakichkolwiek działań należy skontaktować się z chiropterologiem, który rozezna sprawę, spróbuje określić charakter przebywania nietoperza w pomieszczeniu (zabłąkanie, zimowanie itp.) i doradzi właściwe postępowanie. Z ekspertem należy się skontaktować również w wypadku jakichkolwiek innych wątpliwości. Sytuacje bywają różne, a wiedza specjalistyczna i doświadczenie umożliwiają najlepsze dopasowanie działań.

III.1.d. Utknął w pułapce

Uwaga! Nietoperz znajdujący się np. na balkonie lub w piwnicy (czy gdziekolwiek indziej), ale przebywający **w doniczce, wiadrze, słoiku lub innym przedmiocie o zbliżonym kształcie i gładkich ścianach**, jest uwięziony w pułapce i wymaga uwolnienia. Z takich przestrzeni nietoperze nie są w stanie wydostać się samodzielnie.

Jeśli wiadomo, że wierzę przebywało w pułapce stosunkowo krótko (1–3 dni) i w umiarkowanych temperaturach, należy je uwolnić po zmroku zgodnie z zasadami omówionymi w rozdziale II.5.

Jeśli nie można ocenić jak długo nietoperz tam przebywa lub wiadomo, że już kilka dni, należy go możliwie pilnie dostarczyć do ORZ, gdzie zostanie mu udzielona odpowiednia pomoc. Takie zwierzę często jest zbyt wycieńczone, by poradzić sobie po uwolnieniu. Jeśli natychmiastowe dostarczenie do ORZ jest niemożliwe, wskazane może być w pierwszej kolejności napojenie wycieńczonych nietoperzy wyjętych z pułapki (patrz rozdział II.4).

Pojemniki o gładkich ścianach to najpopularniejszy typ pułapek powstałych na skutek działalności człowieka, w których grzęzną i giną nietoperze. Jego szczególnymi przykładami są np. **rury spustowe rynien odprowadzające wodę do zbiorników na deszczówkę lub do kanalizacji podziemnej, kontenery i baseny z wodą, przestrzenie między podwójnymi oknami w starym budownictwie, przewody wentylacyjne o gładkich ścianach, zamykane domowe kominki, a także skrzynki licznikowe i pionowo biegnące listwy maskujące przewody na korytarzach bloków.** Zasady postępowania w ich wypadku są podobne jak opisane wyżej, z tym że w takich miejscach czasem utykają dziesiątki, a nawet setki osobników. Może się to dzieć przez długi czas, dlatego w uwięzionych grupach mogą znajdować się osobniki w bardzo różnym stanie – od martwych po jeszcze całkiem żywotne. Mogą też być one ukryte w zakamarkach pułapki lub rozproszone po kilku pułapkach (np. w kilku skrzynkach na liczniki czy w paru spustach rynien). Zalecamy więc prowadzenie interwencji w takich sprawach w konsultacji (co najmniej telefonicznej) ze specjalistą chiropterologiem.

Coraz powszechniej mamy w Polsce do czynienia ze stosowaniem poza budynkami (lub w pomieszczeniach odwiedzanych przez nietoperze) różnego rodzaju **lepów na owady**, do których mogą się przylepiać także latające ssaki. Takiego zwierzęcia nie wolno samodzielnie odlepić czy odrywać od lepu. Należy je szybko przekazać do ORZ wraz z lepem, do którego jest przyklepione (można delikatnie oderwać i wyrzucić wolne fragmenty). Uwolnienia z lepu

za pomocą oleju roślinnego, a następnie oczyszczenia nietoperza dokona specjalista.

Z ekspertem zalecamy się kontaktować także w wypadku znalezienia nietoperza w każdej innej pułapce, nieopisanej w tej broszurze (np. ze skrzydłem nadzianym na jakiś **kolec** czy zakleszczonego w **uchylnym oknie**).

III.1.e. Samotny osesek

Jeśli zgłoszenie dotyczy młodego, niesamodzielnego nietoperza, który wypadł z kolonii rozrodczej, postępowanie jest zupełnie odmienne niż w wypadku osobników dorosłych. Młode nietoperze występują tylko latem, **w czerwcu i lipcu**. Jeśli otrzymane zgłoszenie ma miejsce poza tym okresem, należy postępować według odpowiednich innych punktów tego poradnika, gdyż z pewnością mamy do czynienia z samodzielnym, dorosłym osobnikiem.

Także w czerwcu i lipcu w pierwszej kolejności należy upewnić się, czy zwierzę, którego dotyczy zgłoszenie, na pewno jest oseskiem. Często nawet znajdując dorosłe osobniki stosunkowo dużych gatunków nietoperzy ludzie sądzą, że są to „maluszki”, bo wyobrażali sobie, że nietoperze są znacznie większe.

W wypadku młodego, zależnego od matki nietoperza, najlepszym rozwiązaniem jest odłożenie go z powrotem do kolonii. Nie trzeba się obawiać przeniesienia na oseska zapachu. Nietoperze rozpoznają swoje młode po głosie – matka nie odrzuci młodego z powodu woni. Dostarczenie młodego nietoperza do ORZ należy traktować jako ostateczność i wykonywać tylko wówczas, jeśli inne metody

są całkowicie niemożliwe do zastosowania (np. znaleziono oseska przy martwej matce). Odchowanie do samodzielności młodego nietoperza owadożernego przez ludzi i przywrócenie naturze jest bardzo trudne i rzadko się udaje.

➤ *Co poradzić zgłaszającemu lub co robić na miejscu?*

Świeżo urodzone młode nietoperze są całkowicie tyse i mają zamknięte oczy. Dwu–trzydniowe młode są tyse, ale oczy mają już otwarte. Starsze nietoperze mają grzbiet, głowę i brzuch pokryte delikatnym meszkiem, a później krótką sierścią. W wypadku „młodzieży” rozpoznanie wieku bywa trudne, dlatego najlepszym rozwiązaniem jest konsultacja z chiropterologiem lub organizacją zajmującą się nietoperzami. Należy wykonać i przesłać szybkim kanałem komunikacji elektronicznej zdjęcie nietoperza i skontaktować się telefonicznie, aby opisać okoliczności sprawy.

Sytuacja 1. Nic nie wskazuje, że osesek miał styczność z kotem i został znaleziony tuż pod drzewem lub budynkiem.

Należy nietoperza zabezpieczyć i niezwłocznie skontaktować się z chiropterologiem lub organizacją zajmującą się ochroną nietoperzy. Następnie należy postępować ściśle zgodnie z otrzymanymi wytycznymi na temat miejsca i sposobu podłożenia nietoperzowego dzieciaka do kolonii. Jeśli kontakt nie jest możliwy, należy spróbować podłożyć nietoperza do schronienia według wskazówek zamieszczonych na stronie PTOP „Salamandra”, które najłatwiej znaleźć wpisując w wyszukiwarkę: „co zrobić z noworodkiem nietoperza”.

Sytuacja 2. Osesek został przyniesiony przez kota – sam lub wspólnie z innym, dorosłym osobnikiem, jest wysokie

prawdopodobieństwo, że był kontakt nietoperza z kotem, albo maluch jest ranny lub bardzo wycieńczony.

W takim wypadku osesek powinien jednak jak najszybciej trafić pod opiekę weterynaryjną (np. do ORZ). Transport powinien odbywać się w zamkniętym kartonie, w ciepłych warunkach.

Jeśli sprawa dotyczy dwóch nietoperzy o wyraźnie różnych rozmiarach, większy jest najpewniej matką. Jeśli oba żyją, absolutnie nie można ich rozdzielać. Powinny wspólnie trafić do weterynarza z doświadczeniem z nietoperzami lub do specjalisty chiropterologa.

Warto zachęcić zgłaszającego, aby skontaktował się z organizacją zajmującą się nietoperzami nawet jeśli samodzielnie skutecznie podłożył oseska do kolonii. Takie zgłoszenia dostarczają cennych danych dotyczących lokalizacji kolonii rozrodczych nietoperzy oraz pozwalają weryfikować i udoskonalać procedury pomocy zarówno nietoperzom, jak też zgłaszającym.

III.2. Zgrupowania nietoperzy

III.2.a. Letnia kolonia lub zimowisko w budynku

Większość spotykanych w Polsce gatunków nietoperzy przynajmniej część roku spędza w budynkach. Dla niektórych z nich różnego rodzaju pomieszczenia i przestrzenie, w których ludzie nie przebywają lub robią to sporadycznie, np. piwnice, strychy, stropodachy, szczeliny elewacji lub dachu, stanowią podstawowe, a nawet jedyne kryjówki. Przebywanie grupy nietoperzy w budynku nie jest więc niczym niezwykłym, choć w niektórych wypadkach może

powodować uciążliwość dla użytkowników lub zagrożenie dla samych nietoperzy. Charakter zgrupowania może być różny, w zależności od rodzaju zajmowanej przestrzeni, pory roku i gatunku nietoperza.

Generalnie – grupy nietoperzy występujące w budynkach (najczęściej w miejscach ciepłych, np. okolicach dachu i nasłonecznionych elewacji) między końcem kwietnia a początkiem sierpnia to kolonie letnie – zwykle matki i ich młode. Zgrupowania stwierdzone między końcem września a początkiem kwietnia to zimowiska. Te drugie zwykle występują w chłodnych, ale nieprzemarzających elementach budowli – piwnicach, szczelinach w ścianach, stropodachach bloków itp. Oba rodzaje zgrupowań mogą się także tworzyć w dziuplach drzew czy pod odstającą korą.

Przy zgłoszeniach dotyczących takich zgrupowań zawsze należy skontaktować się ze specjalistą, który po rozeznaniu sprawy doradzi rozwiązania dobre dla ludzi i zwierząt.

Nie wolno podejmować działań zmierzających do usunięcia nietoperzy z budynku bez stosownych zezwoleń wydanych przez regionalną lub Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska oraz wyraźnych instrukcji eksperta. Takie czynności, jeśli w ogóle, powinny być wykonywane tylko przez lub pod nadzorem specjalisty.

Wyjątek stanowi przypadek znalezienia zimującej grupy nietoperzy lub kolonii podczas prac, które uszkodziły ich kryjówkę – patrz kolejny punkt.

III.2.b. Znalezione podczas remontu lub wycinki drzewa

Ten punkt dotyczy sytuacji, gdy nietoperz lub nietoperze zostaną odkryte przy okazji:

- jakichkolwiek prac budowlanych, remontowych, wyburzeniowych, modernizacyjnych, zwłaszcza dotyczących dachów, poddaszy, elewacji, okien i parapetów lub podziemi;
- wycinki lub pielęgnowania drzew (nietoperze mogą być w dziuplach, wypróchniałych pniach i konarach lub za odstającą korą).

Na miejsce powinien zostać wysłany niezwłocznie patrol, aby pomóc w szybkim i skutecznym zabezpieczeniu zwierząt, zanim się one rozproszą.

O zgłoszeniu należy pilnie poinformować regionalną dyrekcję ochrony środowiska i jedną z organizacji zajmujących się ochroną nietoperzy. Zwykle pobliski ośrodek rehabilitacji zwierząt nie ma możliwości zapewnienia natychmiastowej opieki dużej liczbie nietoperzy i działanie może wymagać koordynacji ponadregionalnej.

➤ *Co poradzić zgłaszającemu?*

Prace należy natychmiast przerwać, gdyż ich kontynuacja może skutkować śmiercią lub zranieniem zwierząt.

Zgłaszający powinien możliwie szybko i skutecznie zabezpieczyć wszystkie nietoperze, które zostały odsonięte lub wychodzą z uszkodzonej kryjówki, umieszczając je w pojemniku, z którego nie będą w stanie się wydostać. Może to być np.:

- karton bez dziur ani szczelin, w które dałoby się wsunąć palec (należy go następnie dobrze zamknąć);
- wiadro, pudło lub inny pojemnik o wysokich, całkowicie gładkich ścianach (po włożeniu nietoperzy warto go czymś przykryć, bo niektóre z nich potrafią wystartować do lotu w górę).

W niektórych sytuacjach wskazane może być zabezpieczenie zwierząt razem z obiektem, w którym się znajdują (np. fragmentem konaru drzewa czy ociepliną), aby uniknąć wydlubowania i mieć pewność, że zabrano wszystkie.

Jeśli niektóre nietoperze zostały zranione, należy je zabezpieczyć w osobnym pojemniku – wymagają pomocy w pierwszej kolejności.

Nietoperze, które zostały zauważone, mogą być tylko częścią grupy. Reszta zwierząt może znajdować się w dalszych, np. jeszcze nie odsłoniętych przestrzeniach. Zabezpieczenie musi być na tyle skuteczne, aby zapobiec rozprzecznięciu się zwierząt. Zatkanie lub zasłonięcie otworów np. w warstwach dachu czy w dziupli drzewa, w których znajdują się nietoperze, zwykle nie jest skuteczną metodą zabezpieczenia, choć czasami może być tymczasowym środkiem wspomagającym – do czasu zorganizowania lepszych rozwiązań.

Prace będą mogły być wznowione dopiero po upewnieniu się przez specjalistę, że wszystkie nietoperze zostały zabrane. W niektórych przypadkach na kontynuację robót konieczna będzie zgoda RDOŚ.

➤ *Co zrobić ze schwytanymi nietoperzami?*

O dalszym postępowaniu z zabezpieczonymi nietoperzami w tego typu sprawach powinien zawsze rozstrzygać ekspert (często w porozumieniu z RDOŚ), po dokonaniu oceny ich stanu i innych okoliczności.

III.2.c. Sierpniowy „nalot”

Jest sierpień, grupa nietoperzy lata po klatce schodowej lub korytarzach, wisi za rurami, na firankach, leży na parapetach lub podłodze, utknęła w skrzynce na liczniki czy w listwie osłaniającej kable.

Jest to szczególna sytuacja – dotyczy „zabłąkanych” grup migrujących w sierpniu nietoperzy, którym należy pomóc się wydostać. Nietoperze paru gatunków często w tym okresie wlatują na klatki schodowe bloków lub kamienic. Zjawisko to po raz pierwszy zostało opisane w 1862 roku i dotyczy głównie karlika malutkiego (czasem z domieszką drobnego), rzadziej borowca wielkiego. Kiedyś takie wizyty nie stwarzały zbyt dużej uciążliwości ani zagrożenia dla tych zwierząt. Na dzień nietoperze chowały się przed wzrokiem ludzi w zakamarkach klatki schodowej, a o zmroku wylatywały na zewnątrz. Obecnie się to zmieniło głównie z powodu coraz powszechniejszych czujników ruchu włączających światło. Gdy nietoperz na klatce schodowej wieczorem zrywa się do lotu, automatycznie włącza się oświetlenie, więc zwierzę zamiast wylecieć stara się schować. Gdy przysiądzie, światło po pewnym czasie gaśnie, ale kiedy nietoperz znów próbuje wylecieć na zewnątrz, światło się zapala. Wówczas nietoperz ponownie stara się

schować lub zawisnąć i poczekać na mrok. Powtarza się to wielokrotnie. Jednocześnie głosy nietoperzy dobiegające z budynku przywabiają kolejne osobniki. W ten sposób z nocy na noc ich liczba w „pułapce świetlnej” rośnie i może osiągnąć nawet kilkaset osobników. Po około tygodniu pierwsze nietoperze zaczynają padać z wycieńczenia (niestety bywa także, że są zabijane przez zaniepokojonych sytuacją ludzi). Sytuacja ta wymaga niezwłocznego podjęcia działania interwencyjnego w celu uwolnienia zabłąkanych zwierząt. Działanie powinno polegać na zebraniu nietoperzy lub umożliwieniu im wydostania się oraz uspokojeniu i poinstruowaniu mieszkańców.

➤ *Co poradzić zgłaszającemu lub co robić na miejscu?*

Etap 1. Jeśli jest dzień, nietoperze wiszą, leżą na ziemi lub są w innych miejscach na klatce schodowej, trzeba niezwłocznie wysłać na miejsce patrol lub specjalistę. Spóźniona reakcja często powoduje nieracjonalne, szkodliwe działania mieszkańców.

Na miejscu należy dokładnie sprawdzić klatkę schodową, schwytać i zabezpieczyć wszystkie znalezione, dostępne nietoperze. Trzeba zebrać nietoperze leżące na ziemi, wiszące na ścianach, schowane za rurami (w racjonalnym zasięgu – np. ze stołka), sprawdzić plastikowe listwy osłaniające kable (poprzez odcięcie ich) oraz skrzynki na liczniki. Szczególną uwagę należy zwrócić na obiekty o gładkich ścianach: skrzynki na liczniki lub rozdzielniki, szafki, listwy, wazony, puste doniczki, wiadra. Jeśli nietoperz wpadnie do tego typu przedmiotu, zwykle nie jest się w stanie wydostać, a inne wpadają za nim.

Jeśli część lub wszystkie nietoperze są w dużych grupach (np. kilkadziesiąt–kilkaset osobników) albo są w miejscach, z których nie da się ich wydobyć (np. w otworach po rurach w ścianach) lub bardzo wysoko, należy je pozostawić. Trzeba zabezpieczyć te nietoperze, które są w zasięgu oraz bezwzględnie wszystkie te, które utknęły w materialnej pułapce. Pozostałe będą uwalniane w ramach etapu 2. Zebrane nietoperze można łączyć w jednym kartonie czy innym pojemniku. Mniejsze od kciuka karliki (>90% sierpniowych „nalotów”) najlepiej zbierać metodą nr 3, a borowce – dowolną z metod opisanych w rozdziale II.3.

Przed tą akcją lub w jej trakcie należy skontaktować się z zarządcą lub opiekunem nieruchomości, aby udostępnił przestrzenie zamknięte na klucz, jeśli wewnątrz znajdują się nietoperze. W razie braku klucza, konieczność ratowania uwięzionych np. w skrzynkach licznikowych nietoperzy usprawiedliwia uszkodzenie zamka. Kontakt z zarządcą jest przydatny także do etapu 2.

Etap 2. Po zabezpieczeniu znalezionych zwierząt należy umożliwić pozostałym osobnikom samodzielne wydostanie się na zewnątrz o zmroku. Przy masowych „nalotach” etap ten zalecamy przeprowadzić także wówczas, gdy nie widać już nietoperzy na klatce, gdyż często okazuje się, że część jest ukryta w miejscach niedostępnych. Ten etap ma kilka części i kluczowe jest, aby żadnej nie pominąć:

- a. **Poinformować mieszkańców o prowadzonych działaniach oraz ich celu** (np. ustnie lub wywieszając komunikat).

- b. **Przed zachodem słońca w sposób trwały wyłączyć światło** co najmniej na dwóch najwyższych piętrach klatki schodowej (tak, aby nie włączało się pod wpływem ruchu nietoperzy). Jeśli zwierzęta przebywają licznie na innych kondygnacjach, światło powinno zostać trwale wyłączone na odpowiednich piętrach. Zależnie od typu lamp i okoliczności można to zrobić np. poprzez wykręcenie żarówki, rozłączenie przewodu, przesłonięcie czujnika ruchu – np. nieprzejrzystą taśmą klejącą lub folią aluminiową, albo wyłączenie odpowiednich bezpieczników przez obsługę techniczną budynku.
- c. **Przed godz. 20:15 możliwie szeroko otworzyć okna i odsłonić wszelkie firanki** na całej klatce schodowej lub przynajmniej na tych piętrach i półpiętrach, na których wyłączone zostało oświetlenie.
- d. **Po wylocie nietoperzy, lecz nie później niż o godzinie 22:00, koniecznie zamknąć wszystkie okna i drzwi wejściowe.** Należy to zrobić nawet wówczas, jeśli nie wszystkim nietoperzom udało się wylecieć. Zamknięcie okien o tej porze zapobiegnie powrotowi lub wlatywaniu kolejnych nietoperzy – jest więc niezbędne dla skuteczności całej procedury.
- e. Po zamknięciu okien można **przywrócić oświetlenie.**
- f. **Jeszcze raz dokładnie sprawdzić klatkę schodową,** pozbierać i zabezpieczyć (a następnie uwolnić) wszystkie znalezione i dostępne nietoperze.
- g. Jeśli akcja zakończyła się sukcesem i na klatce schodowej nie został żaden nietoperz, trzeba skutecznie poinformować

mieszkańców iż **okien nie należy otwierać do rana, a przez kolejne 2 tygodnie** powinny one pozostawać zamknięte **od zachodu do wschodu słońca**. W przeciwnym wypadku sytuacja może się powtórzyć. Najskuteczniej będzie, jeśli taka informacja w formie pisemnej zostanie umieszczona na każdym z okien, które są otwieralne.

h. Jeśli nie wszystkie nietoperze wyleciały lub przyleciały nowe, a jednocześnie nie można ich odłowić, całą procedurę należy powtórzyć następnego dnia.

➤ *Co zrobić ze schwytanymi nietoperzami?*

Zebrane, zabezpieczone zwierzęta należy niezwłocznie (ale po zmroku) uwolnić po opróżnieniu klatki schodowej i zamknięciu wszystkich okien. Nie należy ich wywozić do lasu, wypuszczać w bunkrze, ani pozostawiać w kartonie. Zasady wypuszczania omówiono w rozdziale II.5.

Jeśli część nietoperzy nie odleci lub wiadomo, że przebywały na klatce od kilku dni lub dłużej – należy dostarczyć je do ORZ.

O sprawie warto poinformować PTOPI „Salamandra”, które prowadzi monitoring takich przypadków. Zgłoszenia można dokonać np. za pośrednictwem formularza on-line².

² <https://forms.gle/TTHs6BtDxahKNP499>

IV. Gdzie szukać pomocy i informacji?

Upoważnienia dla straży gminnych i innych podmiotów do chwywania na terenach zabudowanych zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania wydają właściwi terytorialnie regionalni dyrektorzy ochrony środowiska (RDOŚ). Należy im także zgłaszać np. zagrożenia dotyczące schronień nietoperzy oraz przypadki ich niszczenia. Pełny spis oraz linki do stron poszczególnych RDOŚ z danymi kontaktowymi znajduje się na stronie internetowej **<https://www.gov.pl/web/gdos/rdos>**. W sprawach interwencyjnych należy kontaktować się z wydziałem zajmującym się w danej dyrekcji ochroną gatunkową, ewentualnie z wojewódzkim konsekratorem przyrody.

Aby wypełnić obowiązki wynikające m.in. z art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, art. 4 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody czy art. 11a ust. 7 pkt 8 ustawy o ochronie zwierząt zasadniczo każda gmina powinna mieć podpisaną umowę z ośrodkiem rehabilitacji zwierząt, który może przyjąć nietoperze wymagające pomocy czy obserwacji. To samo dotyczy także innych grup dzikich zwierząt spotkanych na terenach zabudowanych. Listę takich ośrodków i taksony zwierząt, którym pomagają, można znaleźć pod adresem **<https://www.gov.pl/web/gdos/wykaz-osrodkow-rehabilitacji-zwierzat>**. Czasami zamiast z ośrodkiem lub oprócz niego, gminy podpisują umowy z lecznicą weterynaryjną, która może udzielić dzikiemu zwierzęciu pierwszej pomocy. Dodatkowo wiele gmin kontaktuje usługi firm odławiających i transportujących zwierzęta do ORZ. Informacje o takich umowach z pewnością

są w posiadaniu właściwych straży gminnych, nie będziemy więc tego dodatkowo omawiać. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że pracownicy większości takich podmiotów mają ograniczoną wiedzę w zakresie nietoperzy i mogą pomóc przede wszystkim w bardziej standardowych przypadkach – zwłaszcza w odniesieniu do pojedynczych nietoperzy potrzebujących pomocy.

W niektórych sytuacjach konieczna jest konsultacja z chiropterologiem. Najlepiej, aby był to specjalista z danego regionu, doświadczony w prowadzeniu interwencji związanych z praktyczną ochroną nietoperzy. Konieczna bowiem może być wizyta eksperta na miejscu zgłaszanego problemu. Zalecamy nawiązanie stałej współpracy poszczególnych gmin z takimi osobami. Kontakty do chiropterologów w różnych regionach można znaleźć między innymi na stronie Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Nietoperzy <https://nietoperze.pl/nietoperze/spis-chiropterolog>.

W sprawach nagłych, przez całą dobę i wszystkie dni w roku można uzyskać poradę na nietoperzowej linii pomocowej Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra” **605 83 65 83**. W sprawach mniej pilnych można się konsultować za pośrednictwem poczty elektronicznej pod adresem nietoperze@salamandra.org.pl. Wiele praktycznych informacji i porad znajduje się m.in. na stronie internetowej <http://salamandra.org.pl/nietoperze>.

PRZYDATNE KONTAKTY W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH NIETOPERZY

Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska

Linki do stron poszczególnych RDOŚ z kontaktami:
<https://www.gov.pl/web/gdos/rdos>

Ośrodki rehabilitacji zwierząt

Lista z informacjami – jakim zwierzętom pomagają:
<https://www.gov.pl/web/gdos/wykaz-osrodkow-rehabilitacji-zwierzat>

Przykładowe organizacje chroniące nietoperze

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy
Kontakty do koordynatorów w różnych województwach:
<https://nietoperze.pl/nietoperze/spis-chiropterolog>
Centrala: 660178 884

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”

Nietoperzowa linia pomocowa

605 83 65 83

(w sprawach nagłych można dzwonić przez całą dobę
i wszystkie dni w roku)

E-mail: nietoperze@salamandra.org.pl

<http://salamandra.org.pl/nietoperze>